

ТОРГІВЛЯ ЖІНКАМИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст. (НА ПРИКЛАДІ ПІДРОСІЙСЬКОЇ УКРАЇНИ)

Кругляк М. Е.,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

Державного університету «Житомирська політехніка»

ORCID ID: 0000-0003-3837-0982

marinakrugljak@ukr.net

У статті розглянуто торгівлю жінками наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. як проблему міжнародного масштабу. Автором визначено Російську імперію й підросійську Україну, зокрема, як один зі світових центрів постачання т. зв. «живого товару» в основному до Туреччини та країн Американського континенту (США, Аргентини, Бразилії). Продемонстровано наявність розгалуженої системи з організації вербування дівчат, зокрема проаналізовано інститут агентів, котрі займалися пошуком «білих рабинь», наведено приклади методів, які вони застосовували (від оголошень у пресі й пропозицій високооплачуваної роботи до фіктивних шлюбів із фальшивими паспортами), продемонстровано корумпованість поліції й пасивну роль держави із запобігання торгівлі людьми (строк покарання агентів був мінімальним, справи часто закривалися за відсутності свідків, а органи поліції отримували хабарі від власників будинків розпусти). Головними факторами, що спричиняли поширення торгівлі жінками в підросійській Україні, були матеріальні. На тлі процесів модернізації та урбанізації, подальшого розвитку капіталістичних відносин, розширення індустрії розваг, легалізованої офіційно проституції здійснюється трансформація інституту сім'ї і шлюбу, що також позначилося на зростанні міжнародної торгівлі жінками на початку ХХ ст.

Світова спільнота розпочала активну боротьбу з торгівлею жінками наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., провівши міжнародні конгреси в Лондоні та Франкфурті-на-Майні. Тим не менше на заваді активній боротьбі проти продажу людей було недосконале законодавство більшості країн, а подеколи відсутність законів, за якими організаторів торгівлі жінками можна було б притягти до відповідальності. Активна діяльність Російського товариства захисту жінок на початку ХХ ст., зокрема його Одеської філії, спричинила розробку й уведення в дію відповідного закону та проведення Всеросійського з'їзду в боротьбі з торгівлею жінками.

Ключові слова: агент, «живий товар», міжнародний конгрес, притон, торгівля жінками.

Постановка проблеми. 30 липня все прогресивне людство відзначає Всесвітній день боротьби з торгівлею людьми.

За період з 2017 по 2018 рік у понад ніж 110 країнах світу виявлено 74 514 осіб, що стали жертвами торгівлі людьми. Близько 70% з них – це жінки та дівчата, яких найчастіше продають з метою сексуальної експлуатації й набагато рідше задля примусової праці. За даними Міжнародної організації праці, у 2016 р. 28,7 млн жінок і дівчат у всьому світі стали жертвами примусової праці, боргової кабали, примусових шлюбів, сучасного рабства й торгівлі «живим товаром». Більшість торговців людьми – чоловіки. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш у доповіді зазначає: «Торгівля людьми триває, оскільки цей вид злочинної діяльності приносить величезні доходи і не пов'язаний з високим ризиком». За оцінками МОП, щорічний дохід від торгівлі людьми становить 150 млрд доларів – це найбільше у світі джерело незаконного прибутку. Головними факторами, що спричиняють заманювання жінок у тенета контрабандистів, є бідність і нерівність. В умовах пандемії COVID-19 ситуація лише погіршується, адже на тлі економічної нестабільності, безробіття, що зростає, тощо з'являються нові можливості для торговців використовувати цифрові технології для вербування своїх жертв [2].

Що стосується нашої держави, то за перше півріччя 2020 р. число мешканців України, що стали жертвами торговців людьми, досягло 800 осіб, що є на 40% вищим від аналогічного показника 2019 р. Згідно з інформацією, що надійшла з Білорусі, України та Молдови, 97% усіх виявлених жертв торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації – це жінки [9].

Торгівля жінками викликала жвавий інтерес у дослідників дорадянського періоду. Вартими уваги є фундаментальні дослідження В. О कोरोкова [10] та М. Покровської [11], у яких розглянуто історію та стан проблеми у світі й поміж рядків згадано ситуацію в Російській імперії. Особливо багато уваги приділено Одесі як портовому місту, одному із центрів постачання білих рабінь за кордон. Із сучасних науковців виділимо монографію американської історики ні Л. Енгельштейн «Ключі щастя» [27], у якій торгівля жінками розглянута на тлі закономірних модернізаційних процесів, що охопили російське суспільство на межі ХІХ–ХХ ст. При написанні статті використано матеріали дорадянської преси (газети «Киевлянин», «Вольнь», «Новое время»), а також звіт про діяльність Російського товариства захисту жінок [15].

Мета статті – визначити масштабність залучення Російської імперії й підросійської України, зокрема, у процес експлуатації й торгівлі жінками наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., проаналізувати причини цього явища, знайти історичні паралелі із сучасним станом речей у світі.

Виклад основного матеріалу. Російський дорадянський науковець В. О कोरोков у праці «Международная торговля девушками» відзначав, що «ганебна торгівля людьми існує в усій сучасній Європі в таких обурливих формах, про які навіть не підозрює суспільство». Автор наголошує на тому, що в усіх великих містах Європи є свої невеличкі ринки, спеціальні постачальники «живого людського товару», є спеціальні склади білих невольниць [10]. Численні агентства для торгівлі жінками були розкидані по всьому світі. На початку ХХ ст. в Австрії таких агентств було відомо 180. У них щохвилини було півтори тисячі жінок, яких можна було відправити куди завгодно. З однієї лише Генуї щороку відправляли в Америку до 1 200 дівчат, віком від 15 до 20 років. Їх вербували в основному в Австро-Угорщині, Росії, Франції, Швейцарії. Молодих італійок із Сицилії відправляли до Тунісу [11, р. 19; 18]. У США 1909 року було викрито близько 40 торговців жінок. Найбільше білих рабінь у країні було з Австро-Угорщини, Італії та Росії [20]. Головними центрами торгівлі жінок у США були Нью-Йорк і Чикаго. Чиказьке бюро купувало дівчат за 60 марок, а продавало за 600 марок, інколи навіть за 2 000 марок. Подружжя Дюфор, яке займалося торгівлею жінками в Чикаго, за перші 9 місяців 1908 р. мало обіг у 440 тис. марок, а за 1907 рік – 800 тис. марок. У визначені строки вони відправляли своїх агентів у Францію, Угорщину, Італію, Канаду. Місцева поліція за визначену винагороду закривала очі на подібні дії [20]. Що стосується Російської імперії, то дівчат вивозили до Константинополя, Єгипту, Індії, Китаю, США, Аргентини та Бразилії, натомість ввозили в Росію з Австро-Угорщини. У Буенос-Айресі на початку ХХ ст. повіз з Росії посідали друге місце за чисельністю після аргентинок (293 росіянки проти 598 аргентинок) [24, р. 35].

Для боротьби з торгівлею жінками наприкінці ХІХ ст. було створено два товариства: Міжнародну федерацію аболіціоністів і Лондонський комітет для виявлення та придушення торгівлі англійськими дівчатами, яких вивозять для наповнення будинків розпусти континенту [10]. Періодично скликалися міжнародні конгреси та проводилися конференції із запобігання торгівлі «живим товаром». Так, у червні 1899 р. в Лондоні було проведено Міжнародний конгрес для припинення торгівлі жінками. В заході взяли участь делегати з Росії, Франції, Німеччини, Австро-Угорщини, Бельгії, Нідерландів, Норвегії, Швеції, Данії, США та ін. У виступах учасників заходу було наголошено на неможливості судового переслідування агентів з продажу жінок, адже у кримінальних кодексах відсутні відповідні норми. В резолюції за результатами конгресу були пункти про об'єднання зусиль різних країн задля покарання тих, хто вербує жінок для занять розпустою, про необхідність полегшити видачу обвинувачених шляхом укладання міжнародних угод, про нагальну потребу налагодити контакти із філантропічними товариствами різних країн [7; 8, р. 1]. У вересні 1902 р. у Франкфурті-на-Майні було проведено засідання чергового міжнародного конгресу проти торгівлі жінками, а в червні того самого року з цією самою метою організовано міжнародну конференцію у Франції [3; 6, р. 2]. Тоді в Парижі зібралося 38 представників з 16 європейських країн, які закликали до вирішення проблеми на глобальному рівні [18]. На конференції постановили, що покаранням має бути кожен, хто для задоволення чужої-небудь хоті схилив та притягнув до розпусти неповнолітню чи повнолітню жінку, через обман, насильство, погрози, зловживання владою чи навіть за її згоди, навіть якщо окремі злочинні дії мали місце в різних країнах [8, р. 1].

Боротьбу з торгівлею «живим товаром» організувало й Російське товариство захисту жінок (створене 1900 р.), зокрема Одеське відділення організації. Спершу було вироблено текст відозви до жінок російською, єврейською та польською мовами, однак плакати так й не було надруковано. Допомогу Одеському відділенню надавали Російський генеральний консул в Константинополі пан Панафідін та його дружина, також Одеське міське громадське управління, яке асигнувало відділенню на потреби 1 500 руб. Комітетом було організовано поїздку в порти Близького Сходу присяжного повіреного Я. Г. Натансона [15, р. 66–67]. При Одеському відділенні товариства діяв Відділ розслідування, у функції якого входив також пошук дівчат, проданих у закордонні притони розпусти. З 42 справ, які провів Відділ розслідування з вересня 1910 по січень 1911 р., про розміщення жінок в закордонні притони розпусти було 4, з них лише 2 справи було завершено до кінця поточного року [15, р. 73–75].

Однак найбільшими досягненнями в роботі Російського товариства захисту жінок стали два заходи – прийняття 1909 року закону, спрямованого проти проституції (Товариство організувало потужну кампанію щодо його підготовки), та організація Першого Всеросійського з'їзду в боротьбі з торгівлею жінками, 21–25 квітня 1910 р. У роботі з'їзду взяли участь близько 300 осіб, серед них – представники благодійних і феміністичних організацій, просвітницьких установ і навчальних закладів, державних органів, лікарі. Майже дві третини учасників з'їзду становили жінки [27, р. 284–285].

Розглянемо, як відбувався пошук жертв. Найчастіше агенти шукали вродливих дівчат із мало-забезпечених і бідних сімей. Чоловіки могли просто підійти на вулиці або навіть прийти додому до дівчат із проханням приділити їм декілька хвилин часу. Привід для розмови міг бути різним. Наприклад, один із агентів прийшов у помешкання сестер Шевченко в Одесі й розповів, що з каси контори магазину О. Бродського зникли гроші та діаманти, для розкриття крадіжки йому необхідна допомога молодій дівчини, яку буде винагороджено 500 рублями. Одна із сестер у передчутті легкого заробітку одразу ж погодилася, її навіть не здивувало те, що їй треба було пливати на пароплаві, аби виконати цю місію [12]. Часто агенти розпочинали розмову з молодими дівчатами, майстринями, прислугою на вулиці. Далі вже надходять пропозиції хорошого місця й пристойного заробітку в іншому місті (якщо агент бачить, що дівчат подібні умови не цікавлять, він дізнається адреси безробітних подруг і звертається до них). Ще один спосіб пошуку – знайти потенційну білу рабіню в лікарні. Видужавши, дівчата матимуть матеріальні труднощі, тоді й можна буде запропонувати їм різний заробіток, на який вони, безумовно, погодяться. Або друк оголошень з пропозиціями роботи економок, буфетниць, покоївок, бонн у газетах і довідкових конторах [10, р. 8, 12]. Подеколи агенти вдавалися до одруження з майбутніми жертвами. Звернувши увагу на вродливу дівчину з незаможної родини, агент надсилає до неї сваху або сам починає упадати за нею. Якщо дівчині подобається чоловік, то він одружується з нею (при цьому використовується фальшивий паспорт), називаючи себе купцем, наприклад, із Таганрогу, Ростова чи Керчі. Після весілля молоді опиняються в Константинополі: чоловік раптом зникає, а дружина потрапляє до гарему. Зазначимо, що в Одесі в 1880-ті рр. деякі чоловіки встигали по шість разів одружуватися з майбутніми білими рабіннями [10, р. 17]. У «Киевлянині» (1903) описана історія молодій одеситки І. Шпірман, яка після нетривалого знайомства з комівожером лодзинських фірм Д. Шварцем вийшла за нього заміж. Одразу після весілля молоді поїхали до Варшави. Дочка не подавала звісток, тож батьки вирішили розпочати її пошук, а невдовзі дівчина повернулася – хвора, схудла, у лахмітті. Як з'ясувалося, Д. Шварц виявився одним із агентів із пошуку «живого товару» й доставки його в Болгарію та Румунію. Чоловік мав намір продати свою вже дружину Шпірман у будинок розпусти в Яффі, однак йому це не вдалося зробити, адже дівчина випадково зустріла знайомого одесита С-р, що звернувся до поліції й урятував її. Слідством було встановлено, що Д. Шварц під видом одруження вивіз і продав у будинки розпусти не одну дівчину з Одеси та суміжних із нею міст [13].

Агентами могли бути й жінки, які також шукали дівчат із бідних родин і пропонували їм казкові заробітки за кордоном. Зокрема, 1904 року в «Киевлянині» було описано історію одеситок Р. Фурман та Е. Шнайдерман, які повірили пані М. Ватман, що обіцяла хороший заробіток подалі від дому. Дівчата залишили батьків і поїхали з нею в Данію, отримавши наперед по 50 руб. У Копенгагені стало зрозуміло, що кінцевий пункт подорожі – будинок розпусти в Буенос-Айресі. Під час сутички дівчат із пані Ватман останню було вбито [25]. Історії відомі приклади, коли родичі продавали в рабство власних дітей, дружин, сестер (Одеса, 1885) [10, р. 22]. Не варто думати, що агенти діяли тільки в Одесі й що їхніми жертвами були виключно бідні жінки. Так, 1888 року в Харкові було викрито цілий притон агентів. Жертвами стали дві дівчини (17 і 18 років) із заможної міщанської родини. Їм було обіцяно 50 руб. на місяць за виконання легкої роботи з шиття. Дівчата таємно від батьків поїхали в Катеринослав, де опинилися в будинку розпусти [10, р. 9–10].

З Одеси «живий товар» постачався до Туреччини через Севастополь чи Керч. На початку ХХ ст. двома світовими центрами торгівлі невільницями стали Туреччина й Аргентина. В останній білими рабіннями торгували відкрито. Про дії агентів знає поліція та банки, знає і влада, але не втручається, адже в такий спосіб, по-перше, захищає місцевих жінок від занять проституцією, а по-друге, від торгівлі жінками держава отримує великі й постійні прибутки. Те саме мало місце й у Туреччині. Зокрема, у Константинополі утримувачі будинків розпусти сплачували поліції щомісячно хабарі в розмірі 500 руб. з будинку [6; 10, р. 10–11]. А загалом відомими регіонами, де діяли агентства з пошуку дівчат для продажу, були Галичина й територія історичної Польщі, зокрема Привіслянський край і Варшава, де агентами найчастіше були євреї [14]. Газета «Киевлянин» (1899) розповідала про викриття «шайки торговців «живим товаром», на чолі якої був варшавський єврей, що проживав у Буенос-Айресі. Двічі на рік він приїжджав у Європу для укладання нових угод із агентами. Останні схилили молодих дівчат до подорожі до Америки, обіцяючи вигідне працевлаштування чи

одруження. З Катовіце дівчат із підробними документами відправляли через Відень до Генуї, де їх садовили на англійські судна й під наглядом агентів переправляли в Буенос-Айрес, де продавали за ціною від 1 000 до 2 500 руб. за людину. Щороку відправляли по 4–5 партій «живого товару», а за 1898 та 6 місяців 1899 року – 50 дівчат [17].

Ще одним центром торгівлі жінками було місто Ясси. Звідти «товар» іде частково в Росію, частково в Туреччину. Білі невольниці направляються в Ригу та Вільну, куди приїжджають великі торговці. Звідти «товар» розподіляється всіма містами імперії й доходить навіть до віддалених місць Сибіру [7]. Шукали своїх жертв агенти й на тютюнових плантаціях у Закавказзі. Звідти дівчат вивозили за кордон під виглядом покоївок, бонн, гувернанток у супроводі дядечка чи кузена [4]. Невільниць з підросійської України можна було побачити й у будинках розпусти Японії. Зокрема, в лютому 1902 р. поліцейський агент з Нагасакі знайшов у місцевих притонах 100 єврейських дівчат, вивезених з Одеси [5]. Агент-фактори шукали свої жертви й у провінції, зокрема в Ольгополі Подільської губернії [10, р. 11].

Як жили дівчата в притонах у Константинополі, дізнаємося від очевидиці з Волині Е. Рудман. 1906 року її, 14-річну дівчину, обманом змусили приїхати до Одеси, де вона потрапила в будинок розпусти. Невдовзі її було продано в Константинополь, до будинку побачень деякої Перле. У цьому місці проживало 68 дівчат із Росії. Умови існування були жахливими: бранки важко працювали, недоїдали, їх нерідко били. Одну дівчину за спробу втечі так побити мотузкою, що вона два тижні була хвора. Інша дівчина, одеситка з інтелігентної родини, з горя облила себе гасом і згоріла. На щастя, Е. Рудман все-таки вдалося втекти з цього притону [9].

Зауважимо, що покарання за торгівлю жінками були незначними. Організатори шайки в Польщі, що вивозили дівчат в Аргентину, Мошек Гендлер (26 років), Іцек Бенкович (32 роки) та Хава Пекарчик, отримали від окружного суду лише місяць арешту. Однак Варшавська судова палата, розглянувши цю справу через протест товариша прокурора, визнала їх винними за 328 статтею Уложения о наказаниях й засудила чоловіків до виправного арештантського відділення на рік, жінку ж ув'язнили на рік [16]. Зміст цієї статті: «Кто будет подговаривать каких-либо подданных империи к переселению за границу, тот за сие подвергается: лишению всех особенных, лично и по состоянию присвоенных, прав и преимуществ и ссылке на житье в Сибирь или отдаче в исправительные арестантские отделения по пятой степени 31 статьи сего уложения (Уложение, 1876: 204) у (у статті 31-й читаємо: «Степень 5. Ссылка на житье в губернии Томскую или Тобольскую, или работы в исправительных арестантских отделениях на время от одного до полутора года» [26]. Оглядач «Киевлянина» констатував: «Продажем живого товару займаються в Одесі цілі, правильно організовані шайки й боротися із цим злом дуже важко. Нерідко й російському консулу в Константинополі вдається затримати мерзенних продавців, але справи про них майже завжди закінчуються на їхню користь. Так, нині в руках поліції знаходиться дехто Лейба Татарський, відомий комісіонер зі збуту живого товару, а між тим йому загрожує найнезначніша кара, а може, і повне виправдання, що є в цих випадках результатом відсутності показань свідків» [21]. Нерідко до торгівлі «живим товаром» мали стосунок і представники інтелігенції. У листопаді 1908 р. газети повідомляли, що на чолі волинської шайки з доставки «живого товару» до Константинополя був житомирський адвокат Брусилівський, що постачав жінкам фальшиві паспорти [1].

Висновки. Отже, торгівля «живим товаром» стала проблемою всесвітнього масштабу наприкінці XIX – на початку XX ст. Російська імперія й, зокрема, підросійська Україна стали одним із центрів цього ганебного явища. Причинами поширення торгівлі білими рабнями можна вважати процеси урбанізації та модернізації, подальший розвиток ринкових відносин. Жінки й дівчата із сільської місцевості, часто неграмотні, опинялися в ситуації матеріальної незабезпеченості, а тому радо відгукувалися на пропозиції швидкого й великого заробітку. До того ж в умовах, коли проституція в Російській імперії офіційно була легалізована, а торгівля «живим товаром» приносила величезні прибутки, не варто дивуватися, що ця сфера охопила не лише портові міста, а й проникла в провінцію. Попри глобальний характер проблеми, держава не проявляла своєї зацікавленості у швидкому її розв'язанні: строк покарання агентів був мінімальним, справи часто закривалися за відсутності свідків, а органи поліції отримували хабарі від власників будинків розпусти. Діяльність громадськості та меценатів, зокрема Російського товариства захисту жінок, численні публікації в пресі періодично нагадували владі про проблему торгівлі «живим товаром». Утім вирішення проблеми до початку Першої світової війни так і не сталося.

Krugliak M. Trafficking in women in the late 19th – early 20th century (on the example of Sub-Russian Ukraine).

The article considers trafficking in women in the late nineteenth – early twentieth century as a problem of international scale. The author identifies the Russian Empire and Sub-Russian Ukraine in particular as one of the world's supply centers, the so-called "living goods", mainly to Turkey and the Americas (the

USA, Argentina, Brazil). The existence of an extensive system for organizing the recruitment of girls, in particular the institute of agents engaged in the search for “white slaves” are analyzed, the examples of methods they used (from press announcements and offers of high-paying jobs to fictitious marriages with fake passports) are given, the passive role of the state in preventing human trafficking is demonstrated (the term of punishment of agents was minimal, cases were often closed in the absence of witnesses, and police received bribes from the owners of brothels). The main factors causing the spread of trafficking in women in Sub-Russian Ukraine were material. Against the background of modernization and urbanization, further development of capitalist relations, expansion of the entertainment industry, officially legalized prostitution, the institution of family and marriage is being transformed, which also affected the growth of international trafficking in women in the early twentieth century.

The world community began an active fight against trafficking in women in the late nineteenth and early twentieth centuries, holding international congresses in London and Frankfurt am Main. However, the active fight against human trafficking was hampered by imperfect legislation in most countries and sometimes by the lack of laws under which organizers of trafficking in women could be prosecuted. The active work of the Russian Society for the Protection of Women in the early twentieth century, in particular its Odessa branch, led to the development and implementation of the relevant law and the holding of the All-Russian Congress in the fight against trafficking in women.

Key words: agent, hangout, international congress, “living goods”, trafficking in women.

Література:

1. Арест торговца живым товаром. *Киевлянин*. 1908. № 306. 4 ноября. С. 3.
2. Доклад ООН: пандемия усугубила угрозу торговли людьми, особенно для женщин и девочек. URL: <https://news.un.org/ru/story/2020/09/1387132> (дата звернення: 02.09.2021).
3. «Желтая книга» о торговле женщинами. *Киевлянин*. 1902. № 285. 15 октября. С. 2.
4. Живой товар. *Киевлянин*. 1901. № 23. 23 января. С. 4.
5. К торговле живым товаром. *Киевлянин*. 1902. № 34. 3 февраля. С. 3.
6. Л. Г. Белые рабыни. *Новое время*. 1902. № 9553. 8 (21) октября. С. 2–3.
7. Международный конгресс для пресечения торговли женщинами. *Киевлянин*. 1899. № 168. 20 июня. С. 2.
8. Меры к пресечению торгова женщинами. *Киевлянин*. 1909. № 233. 24 августа. С. 1.
9. На фоне пандемии растет число жертв торговли людьми. URL: <https://news.un.org/ru/story/2020/07/1382961> (дата звернення: 02.09.2021).
10. Окорочков В. *Международная торговля девушками для целей разврата и меры к ее прекращению*. Москва : Т-во Скоропечатни А.А. Левенсон, 1892. 63 с.
11. Покровская М.И. *О жертвах общественного темперамента*. Санкт-Петербург : Тип. П.П. Сойкина, 1902. 80 с.
12. Похищение девушки. *Киевлянин*. 1903. № 93. 3 апреля. С. 5.
13. Продавец «живого» товара. *Киевлянин*. 1903. № 226. 17 августа. С. 5.
14. Против терпимости. *Вольнь*. 1899. № 6. 2 мая. С. 1.
15. Российское общество защиты женщин в 1911 году (Год двенадцатый). Санкт-Петербург : Тип. Ф. Вайсберга и П. Гершунина, 1912. 196 с.
16. Судебная хроника. Живой товар. *Киевлянин*. 1902. № 172. 24 июня. С. 2.
17. Торговля белами невольницами. *Вольнь*. 1899. № 42. 18 июня. С. 2.
18. Торговля девушками. *Киевлянин*. 1902. № 216. 7 августа. С. 2.
19. Торговля женщинами. *Киевлянин*. 1908. № 189. 10 июля. С. 5.
20. Торговля женщинами в Соединенных Штатах. *Киевлянин*. 1909. № 188. 10 июля. С. 3.
21. Торговля женщинами в Соединенных Штатах. *Киевлянин*. 1909. № 195. 17 июля. С. 2.
22. Торговля «живым товаром». *Киевлянин*. 1899. № 186. 8 июля. С. 3.
23. Торговля «живым товаром». *Киевлянин*. 1902. № 259. 19 сентября. С. 4.
24. Труды Первого Всероссийского съезда по борьбе с торгом женщинами и его причинами. Санкт-Петербург : Типо-Литография С.-Петербургской одиночной тюрьмы, 1911. Т. 1. 334 с.
25. Убийство продавщицы «живого товара». *Киевлянин*. 1904. № 272. 1 октября. С. 5.
26. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1866 года. Санкт-Петербург : Тип. М. Стасюлевича, 1876. 726 с.
27. Энгельштейн Л. Ключи счастья. Секс и поиски путей обновления России на рубеже XIX – XX веков. Москва : Терра, 1996. 570 с.

References:

1. Arest torgovtsha zhivym tovarom [Arrest of a merchant of live goods] (1908). *Kiyevlyanin*. № 306. 4 noyabrya. S. 3. [in Russian].
2. Doklad OON: pandemiya usugubila ugrozu torgovli lyud'mi, osobenno dlya zhenshchin i devochek [UN report: pandemic exacerbates human trafficking threat, especially for women and girls] (2020). Retrieved from: <https://news.un.org/ru/story/2020/09/1387132> [in Russian].
3. Engel'shtejn L. (1996). *Klyuchi schast'ya. Seks i poiski putej obnovleniya Rossii na rubezhe 19–20 vekov [Keys of Happiness. Sex and the search for ways to renew Russia at the turn of the 19th–20th centuries]*. Moscow : Terra. 570 s. [in Russian].
4. K torgovle zhivym tovarom [To trade in human goods] (1902). *Kievlyanin*. № 34. 3 fevralya. S. 3 [in Russian].
5. L. G. Belye rabyni [White slaves] (1902). *Novoe vremya*. № 9553. 8 (21) oktyabrya. S. 2–3 [in Russian].
6. Mery k presecheniyu torga zhenshchinami [Measures to suppress bargaining in women] (1909). *Kievlyanin*. № 233. 24 avgusta. S. 1 [in Russian].
7. Mezhdunarodnyj kongress dlya presecheniya torgovli zhenshchinami [International Congress for the Suppression of Trafficking in Women] (1899). *Kievlyanin*. № 168. 20 iyunya. S. 2 [in Russian].
8. Na fone pandemii rastet chislo zhertv torgovli lyud'mi [Against the backdrop of the pandemic, the number of victims of human trafficking is growing] (2020). Retrieved from: <https://news.un.org/ru/story/2020/07/1382961> [in Russian].
9. Okorokov V. (1892). *Mezhdunarodnaya torgovlya devushkami dlya celej razvrata i mery k eya prekrashcheniyu [International trafficking in girls for the purpose of debauchery and measures to stop it]*. Moscow : T-vo Skoropechatni A. A. Levenson, 1892. 63 s. [in Russian].
10. Pohishchenie devushki [Kidnapping the girl] (1903). *Kievlyanin*. № 93. 3 aprelya. S. 5 [in Russian].
11. Pokrovskaya M. I. (1902). *O zhertvah obshchestvennogo temperamenta [About the victims of social temperament]*. St. Petersburg: Tip. P. P. Sojkina. 80 s. [in Russian].
12. Prodavec "zhivogo" tovara [The seller of the "live" product] (1903). *Kievlyanin*. № 226. 17 avgusta. S. 5 [in Russian].
13. Protiv terpimosti [Against tolerance] (1899). *Volyn'*. № 6. 2 maya. S. 1 [in Russian].
14. Rossijskoe obshchestvo zashchity zhenshchin v 1911 godu (God dvenadcaty) [Russian Society for the Protection of Women in 1911 (Year twelve)] (1912). St. Petersburg : Tip. F. Vajsberga i P. Gershunina. 196 s. [in Russian].
15. Sudebnaya hronika. ZHivoj tovar [Forensic Chronicle. Live goods] (1902). *Kievlyanin*. № 172. 24 iyunya. S. 2 [in Russian].
16. Torgovlya belymi nevol'nicami [Trade in white slaves] (1899). *Volyn'*. № 42. 18 iyunya. S. 2 [in Russian].
17. Torgovlya devushkami [Trafficking in girls] (1902). *Kievlyanin*. № 216. 7 avgusta. S. 2 [in Russian].
18. Torgovlya zhenshchinami [Trafficking in women] (1908). *Kievlyanin*. № 189. 10 iyulya. S. 5 [in Russian].
19. Torgovlya zhenshchinami v Soedinennyh SHTatah [Trafficking in women in the United States] (1909a). *Kievlyanin*. № 188. 10 iyulya. S. 3 [in Russian].
20. Torgovlya zhenshchinami v Soedinennyh SHTatah [Trafficking in women in the United States] (1909b). *Kievlyanin*. № 195. 17 iyulya. S. 2 [in Russian].
21. Torgovlya «zhivym tovarom» [Trade in "live goods"] (1899). *Kievlyanin*. № 186. 8 iyulya. S. 3 [in Russian].
22. Torgovlya "zhivym tovarom" [Trade in "live goods"] (1902). *Kievlyanin*. № 259. 19 sentyabrya. S. 4 [in Russian].
23. Trudy Pervogo Vserossijskogo s"ezda po bor'be s torgom zhenshchinami i ego prichinami [Proceedings of the First All-Russian Congress on Combating Trafficking in Women and Its Causes] (1911). St. Petersburg: Tipo-Litografiya S.-Peterburgskoj odinochnoj tyur'my. T. 1. 334 s. [in Russian].
24. Ubijstvo prodavshchicy "zhivogo tovara" [The murder of a saleswoman for "live goods"] (1904). *Kievlyanin*. № 272. 1 oktyabrya. S. 5 [in Russian].
25. Ulozhenie o nakazaniyah ugolovnyh i ispravitel'nyh 1866 goda [Code on penal and correctional punishments 1866] (1876). St. Petersburg: Tip. M. Stasyulevicha. 726 s. [in Russian].
26. «ZHeltaya kniga» o torgovle zhenshchinami [The Yellow Book on Trafficking in Women] (1902). *Kievlyanin*. № 285. 15 oktyabrya. S. 2 [in Russian].
27. «ZHivoj tovar» ["Live goods"] (1901). *Kievlyanin*. № 23. 23 yanvarya. S. 4 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 02.09.2021

Стаття рекомендована до друку 08.09.2021